

Introïtustekst: Ida Gerhardt

Onder vreemden

Het speelt het liefste ver weg op het strand,
het kind dat nooit zijn eigen vader ziet,
die overzee is in dat andere land.

Het woont bij vreemden en het went er niet.
Zij fluisteren erover met elkaar.
Heimwee huist in zijn kleren en zijn haar.

En altijd denkt het dat hij komen zal:
vandaag niet meer; maar morgen, onverwacht –
en droomt van hem en roept hem in de nacht.

Ik wacht u, Vader van de overwal.

Lezing: Genesis 21, 1-21 en 22, 1-19 (NBV)

Overweging

Lieve mensen, gemeente van onze Heer Jezus Christus,
Je kind offeren. Dat doe je niet, zeker niet zo letterlijk als het vroeger gebeurde. Want in het oude Israël gebeurde het wel. Er worden in de Tenach twee Judese koningen genoemd, die het gedaan hebben: koning Achaz, de vader van de wat bekendere koning Hizkia, en koning Manasse, de zoon van diezelfde koning Hizkia. Maar ook anderen deden het. Dat blijkt niet alleen in de Tenach. Dat blijkt ook uit archeologische opgravingen.

Dat doen we dus niet meer: een kind op het offerblok leggen en offeren, letterlijk. Dat wil niet zeggen dat deze verhalen in onze tijd zonder betekenis zouden zijn, zeker niet ten aanzien van het onderwerp van vandaag, de theologie in de koloniën. In die koloniën waren zendelingen en missie-vaders, zoals Mar Oomen ze noemt, leken die in dienst van de katholieke missie arts waren in een missie-zieken-huis of directeur van een missie-school. Als hun kinderen de leeftijd bereikten waarop ze naar de middelbare school moesten, gingen ze bijna altijd naar Nederland, of naar een ander land, maar wel in Europa. Dat was de gewoonte daar. Koloniale ambtenaren deden het, mensen die werkten op plantages of bij grote bedrijven, militairen, diplomaten, en dus ook de zendelingen en missie-ouders.

Maar bij hen was er wel een verschil. Als aan hen gevraagd werd waarom ze dat deden, kwam ook de Bijbel op tafel, met name bij de protestanten. Dan werd de kinderen – dat is ook mij gebeurd – verteld dat het werk dat ze deden belangrijk was voor God en dat het daarom vanuit hun geloof onmogelijk was om dat werk los te laten. Er waren kinderen – die meestal ook gelovig waren – die niet anders konden dan het daarmee eens zijn.

Mijn vader gebruikte geen Bijbelteksten, maar ze klonken wel. Van die teksten noemde ik er al één. Een andere waarnaar dikwijls verwezen werd, was Genesis 22 over 'het offer van Abraham', zoals in protestantse kring vaak werd gezegd. Wonderlijk genoeg heet wat in ditzelfde hoofdstuk verteld wordt, in Joodse kring 'de binding van Isaäk'. Opvallend dat de Joden het bekijken van Isaäk uit, vanuit het kind, en dat de christenen het bekijken vanuit de vader. Het zou een rol kunnen spelen dat deze geschiedenis in het Nieuwe Testament wel gezien is als een soort voorbode van wat plaatsvond op Golgotha. Denk aan Johannes 3 vers 16: 'Want God had de wereld zo lief dat Hij zijn enige Zoon heeft gegeven, opdat iedereen die in Hem gelooft niet verloren gaat, maar eeuwig leven heeft.' Ook God offerde zijn zoon, lijkt dit vers te willen zeggen.

Merkwaardig genoeg is er in Nederland een theologe, Arnoldien van Berge, ook een kind van een zendeling, voor wie dit verhaal haar lievelingsverhaal was. Nogal logisch, vond haar man destijds, want, zei hij, het offer ging niet door! Ook iets trouwens dat al naar voren komt in de Joodse duiding van dit verhaal. Zij spreken immers niet over het offer, maar over de binding van Isaäk. Verder komt het immers niet. Geen wonder dat veel uitleggers en theologen zeggen dat Genesis 22 niet een verhaal is dat gelovigen wil aanzetten tot het offeren van hun kinderen. Het wil dat verbieden. Dat kan waar zijn, maar hoe zit het dan met het begin van dit hoofdstuk? Met die woorden: 'Haal je zoon, je enige, van wie je zoveel houdt, Isaäk, en ga naar het gebied waarin de Moria ligt. Daar moet je hem offeren op een berg die Ik je wijzen zal.' Iets soortgelijks gebeurt ook in het eerste verhaal over Ismaël. Ook daar is het God die Abraham opdracht geeft zijn zoon weg te sturen.

Wat gebeurt hier? We weten allemaal dat we worden beïnvloed door onze omgeving. Zo was het natuurlijk ook met de kinderen van Israël. Om hen heen waren anderen met een ander geloof die wel zo ver gingen dat ze hun kinderen offerden. Bij hoge uitzondering weliswaar, maar toch. Daar kun je je vol afschuw van afkeren. Maar het kan ook indruk maken: zoveel hebben die mensen over voor hun geloof. Zoals ik zelf meemaakte wanneer het ging over mijn ouders: zoveel hebben zij over voor hun geloof. Zij waren een voorbeeld in de kerk. Net zoals Abraham trouwens. Hij wordt de 'vader van alle gelovigen' genoemd. Een voorbeeld dus.

Zou het dat bij Abraham zijn geweest? Niet God maar het gevoel gevoed door de omgeving dat je dan toch maar zover moest gaan, zoals ook die zending- en missie-ouders door hun omgeving geïnspireerd werden, de koloniale context, waarin het gewoon was dit te doen. Ik laat dit even liggen. Maar het is wel iets dat Genesis 22, en Genesis 21, voor mij minder eenduidig maakt. Misschien weerspiegelt dat gebrek aan eenduidigheid ook wel dat heel veel gelovigen zelf hun geloof als niet zo eenduidig ervaren. Dat het vaak zoeken is wat de EEUWIGE, de God van Israël, nu werkelijk zou bedoelen. Dat het een worsteling is, een zoeken en tasten en later inzien dat het misschien toch anders had gemoeten.

Minder eenduidig is dat in beide verhalen de engel van de EEUWIGE ingrijpt. En let op hoe mooi dat al in het eerste verhaal wordt verteld. Ismaëls moeder kan het niet aanzien dat haar jongen sterft. Ze gaat op een boogschot afstand zitten huilen. En dan staat er: 'Maar God hoorde de jongen kermen.' De jongen, het kind! En dan zegt hij wat Hagar moet doen: naar hem toe gaan en hem overeind helpen. En als ze dat doet, ziet ze een waterput.

Ik weet dat in de Bijbel tussen dit eerste verhaal en het tweede een ander verhaal staat, over koning Abimelech van Gerar. Maar vrijwel alle uitleggers zijn het erover eens dat dat later is toegevoegd. Dat betekent dat de lezers oorspronkelijk met de boodschap over Ismaël begonnen aan het verhaal over Isaäk. Met andere woorden, zij hadden al kunnen twijfelen. Want God voorkwam de dood van Ismaël. God had er al voor gezorgd dat een vader die zijn kind de woestijn instuurde – de dood in, betekende dat – gedwarsboomd werd. OK, Abraham heeft dit nooit geweten, althans volgens de Bijbelse overlevering. Maar de lezers weten het wel!

Niettemin, de druk van de omgeving kan groot zijn. Er is trouwens nog een andere uitleg van Genesis 22, een rabbijnse uitleg, afkomstig van de Joodse geleerde Channa Safrai. Zij sprak over 'het falen van Abraham'. Daarbij ging zij ervan uit dat de doorgaande lijn van de geslachten in de Tenach een kerngedachte is, want zonder die lijn zou er geen Messias komen. God stelde Abraham echter op de proef vanwege zijn gedrag tegenover de Farao, de koning van Egypte, dat hij herhaalde tegenover koning Abimelech van Gerar. Beide keren zei hij dat zijn wettige vrouw, Sara, die later de moeder van Isaäk zou worden, zijn zus was, waardoor de koning dacht dat hij wel met haar kon trouwen en gemeenschap met haar kon hebben. Als dááruit een kind voort zou zijn gekomen...!? In het gebeuren rondom Sodom en Gomorra had Abraham laten zien dat hij heel goed kon opkomen voor anderen. Maar hoe zat dat ten aanzien van hen die hem lief en dierbaar waren, zijn vrouw en niet te vergeten zijn zoon? Abraham wordt getoetst en hij faalt. Want waar hij opkwam voor de inwoners van Sodom en Gomorra, gaat hij de berg Moria op, bindt hij zijn zoon op het altaar en pakt hij zijn mes om dan te horen: 'Abraham, Abraham, raak de jongen niet aan!'

David en Job verzetten zich wel. David eet met zijn mannen van de toonbroden wat verboden is. Dat niet alleen, er staat zelfs de doodstraf op (1 Samuël 21: 1-6). Maar David is de Messias en die lijn moet doorgaan. Job beroept zich ter wille van zijn kinderen en zichzelf op God tegenover God. Abraham niet. Maar ondanks het falen van Abraham, komt de doorgaande lijn van de geslachten niet in gevaar, dankzij het ingrijpen van de EEUWIGE. Er komt een Messias. God verwacht blijkbaar tegenspel.

Straks aan het einde van deze dienst lees ik Lukas 11 voor, een woord van Jezus, althans volgens de schrijver van Lukas. Hij wijst daar op een gevoel dat heel veel ouders zullen herkennen. Als je kind om een vis vraagt, geef je het geen slang, en als het om een ei vraagt, geef je het geen schorpioen. Als jullie mensen dat al weten, hoeveel te meer dan God. En dan belooft Jezus de Heilige Geest. Dat lijkt weer vaag, maar het wordt al minder vaag, verwacht ik, als ik die geest de geest van de liefde noem. Dat is theologisch goed te verdedigen. Sowieso is dat goed te verdedigen als je alleen al naar de psalmen kijkt. Psalm 8: 'Uw luister aan de hemel wordt bejubeld door de mond van kinderen en zuigelingen' (kleine baby'tjes). Of Psalm 103: 'Zoals een vader liefdevol zijn armen slaat om zijn kind, omringt ons met erbarmen, God onze Vader'. God heeft wat met kinderen. Dat staat al in de Tenach. En Jezus bevestigt dat nog eens in Lukas 11. En toch werd dat ingrijpen van de engel van de EEUWIGE ondergesneeuwd in de zendingstheologie, vonden zendingsmensen en missie-ouders zelfs troost in dit verhaal.

Theologie heeft vaak in dienst gestaan van de status quo en daarmee ook in dienst van de koloniale grootmachten van destijds. Maar het hield niet op toen de koloniën politiek onafhankelijk werden. Ook daarna is het nog lang doorgegaan. Pas in 1982 besloot de gereformeerde zending dat dit niet meer kon. De hervormde zending heeft er nooit een besluit over genomen. Maar het is nu in de protestantse kerk wel taboe. Dat wil niet zeggen dat Genesis 21 en 22 geen betekenis meer zouden hebben. Allereerst bepalen ze ons bij de onduidelijkheid en het gebrek aan eenduidigheid binnen het christelijk geloof. Overal is wel een tekst voor. Hoe weet je dan dat je goed zit?

Ik wil toch een poging wagen nu. Ik denk namelijk dat je meestal goed zit als je de dingen probeert te zien vanuit het perspectief van de kinderen. Psalm 8. God die troont op de lofzang van de kinderen. En zo kom ik tot het tweede. Hoe gaat het met jullie kinderen? Niet alleen zendingsmensen en missie-ouders gingen ruig met kinderen om. Wat vinden de kinderen van de oorlog in Oekraïne? Wat vinden kinderen van ouders die weinig thuis zijn? Wat vinden kinderen van mensen om hen heen die nooit aandacht voor hen hebben?

En dan het wonderlijke: ondanks al zijn fouten, verschrikkelijke fouten – tot twee keer toe grijpt de engel van de EEUWIGE in, is Abraham de vader van de gelovigen. Geeft dat niet hoop? Ook met fouten is iemand ‘vader van de gelovigen’.

In de naam van de Vader en de Zoon en de Heilige Geest. Amen.

Slottekst:

Lucas 11, 11-13

Welke vader onder jullie zou zijn kind, als het om vis vraagt, in plaats van een vis een slang geven? Of een schorpioen, als het om een ei vraagt? Als jullie dus, slecht als jullie zijn, je kinderen al goede gaven kunnen schenken, hoeveel te meer zal de Vader in de hemel dan niet de heilige Geest geven aan wie Hem daarom vragen!

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl